

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 9ης Νοεμβρίου 2017*

«Προδικαστική παραπομπή – Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί επιστροφής των χορηγηθέντων ποσών η οποία αποτελεί εκτελεστό τίτλο – Άρθρο 299 ΣΛΕΕ – Αναγκαστική εκτέλεση – Μέτρα εκτελέσεως – Καθορισμός του εθνικού δικαστηρίου που έχει δικαιοδοσία επί διαφορών απομένων της εκτελέσεως – Καθορισμός του προσώπου που υπέχει χρηματική υποχρέωση – Προϋποθέσεις εφαρμογής των εθνικών δικονομικών κανόνων – Δικονομική αυτονομία των κρατών μελών – Αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας»

Στην υπόθεση C-217/16,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Εφετείο Αθηνών (Ελλάδα) με απόφαση της 3ης Μαρτίου 2016, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Απριλίου 2016, στο πλαίσιο της δίκης

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

κατά

Δήμου Ζαγορίου,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, J. Malenovský, M. Safjan, D. Šváby και M. Βηλαρά, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Bobek

γραμματέας: L. Hewlett, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 8ης Μαρτίου 2017,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους Δ. Τριανταφύλλου και Μ. Κωνσταντινίδη, καθώς και από την Αθ. Κατσιμέρου,
- ο Δήμος Ζαγορίου, εκπροσωπούμενος από τον Γ. Παπαδόπουλο, δικηγόρο,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Ευστ. Τσαούση και τον Κ. Γεωργιάδη,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Μαΐου 2017,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 299 ΣΛΕΕ, καθώς και του κανονισμού (ΕΟΚ) 2052/88 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1988, για την αποστολή των διαρθρωτικών ταμείων, την αποτελεσματικότητά τους και τον συντονισμό των παρεμβάσεών τους μεταξύ τους, καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων (ΕΕ 1988, L 185, σ. 9), του κανονισμού (ΕΟΚ) 4253/88 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1988, για τις διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 2052/88 όσον αφορά τον συντονισμό των παρεμβάσεων των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων μεταξύ τους, καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των λοιπών υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων (ΕΕ 1988, L 374, σ. 1), και του κανονισμού (ΕΟΚ) 4256/88 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1988, για διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού 2052/88 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), τμήμα Προσανατολισμού (ΕΕ 1988, L 374, σ. 25).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Δήμου Ζαγορίου (Ελλάδα), σχετικά με την ανάκτηση, βάσει αποφάσεως της πρώτης περί επιστροφής προγενέστερα χορηγηθέντων ποσών η οποία αποτελεί εκτελεστό τίτλο, σύμφωνα με το άρθρο 299 ΣΛΕΕ, μέρους ενισχύσεως που είχε χορηγήσει το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ).

Το νομικό πλαίσιο

- 3 Το άρθρο 24 του κανονισμού 4253/88 ορίζει τα εξής:

«1. Αν η εκτέλεση ενεργείας ή μέτρου δικαιολογεί τμήμα μόνο της χρηματοδοτικής συνδρομής που έχει χορηγηθεί, η Επιτροπή προβαίνει σε εξέταση της περιπτώσεως στα πλαίσια της εταιρικής σχέσεως, ζητώντας από το κράτος μέλος ή τις λοιπές αρμόδιες αρχές που αυτό ορίζει για την εκτέλεση της ενέργειας, να της υποβάλουν παρατηρήσεις εντός τακτής προθεσμίας.

2. Μετά την εξέταση αυτή, η Επιτροπή μπορεί να μειώσει ή αναστείλει τη συνδρομή για την εν λόγω ενέργεια ή μέτρο αν επιβεβαιωθεί ότι υπάρχει αντικανονικότητα και, ιδίως, σημαντική αλλαγή της φύσης ή των συνθηκών εκτέλεσης της ενέργειας ή του μέτρου, για την οποία δεν ζητήθηκε η έγκριση της Επιτροπής.

3. Κάθε ποσό το οποίο αποτελεί αντικείμενο απαίτησης ως αχρεωστήτως καταβληθέν πρέπει να επιστρέφεται στην Επιτροπή. Τα ποσά τα οποία δεν επιστρέφονται ενδέχεται να προσυζητηθούν με τόκους υπερημερίας [...]».

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 4 Με την απόφαση C(2006) 4798, της 4ης Οκτωβρίου 2006, η οποία αποτελεί εκτελεστό τίτλο σύμφωνα με το άρθρο 299 ΣΛΕΕ, η Επιτροπή καθόρισε σε 284 739,20 ευρώ το ποσό το οποίο της όφειλε η Δημοτική Επιχείρηση Τουριστικής Ανάπτυξης της Κοινότητας Αρίστης Ζαγορίου Ιωαννίνων (Ελλάδα). Η απόφαση αυτή είχε ως αντικείμενο την ανάκτηση ενισχύσεως που είχε χορηγηθεί στη δεύτερη το 1993.

- 5 Δεδομένου ότι η δημοτική επιχείρηση αυτή τέθηκε υπό καθεστώς εκκαθαρίσεως, η Επιτροπή κοινοποίησε στον Δήμο Κεντρικού Ζαγορίου (Ελλάδα), ο οποίος είχε εν τω μεταξύ καταστεί καθολικός διάδοχος της Κοινότητας Αρίστης Ζαγορίου Ιωαννίνων και, ως εκ τούτου, είχε υπεισέλθει στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις της, επιταγή προς πληρωμή της 31ης Αυγούστου 2008 και ακολούθως, με κατασχετήριο της 7ης Οκτωβρίου 2008, το οποίο επιδόθηκε στον Δήμο Κεντρικού Ζαγορίου στις 15 Οκτωβρίου 2008, προέβη σε κατάσχεση εις χείρας τραπεζικού ιδρύματος ποσού ύψους 322 213,54 ευρώ από τους τραπεζικούς λογαριασμούς του Δήμου Κεντρικού Ζαγορίου. Το τραπεζικό ίδρυμα αυτό, σε εκτέλεση του κατασχετηρίου, κατέβαλε το σύνολο του εν λόγω χρηματικού ποσού στην Επιτροπή.
- 6 Όπως προκύπτει από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου, στις 23 Οκτωβρίου 2008 ο Δήμος Κεντρικού Ζαγορίου, για τον οποίο ο Δήμος Ζαγορίου συνεχίζει την κύρια δίκη αυτοδικαίως ως καθολικός διάδοχός του, άσκησε ανακοπή ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (Ελλάδα) κατά της επιταγής προς πληρωμή που του είχε κοινοποιηθεί βάσει της αποφάσεως αυτής της Επιτροπής.
- 7 Ο Δήμος Κεντρικού Ζαγορίου ζήτησε επίσης, στο πλαίσιο της ίδιας διαδικασίας, την ακύρωση του κατασχετηρίου.
- 8 Προς στήριξη των αιτημάτων του, ο ανακόπτων προέβαλε, αφενός, ότι στερούνταν παθητικής νομιμοποιήσεως και ότι, κατά συνέπεια, δεν μπορούσε να αποτελέσει το αντικείμενο τέτοιου μέτρου αναγκαστικής εκτελέσεως και, αφετέρου, ότι το επίμαχο ποσό αφορούσε ακατάσχετα έσοδα.
- 9 Με απόφαση της 14ης Μαΐου 2013, το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών, αφού έκρινε ότι έχει δικαιοδοσία να επιληφθεί της διαφοράς λόγω του ιδιωτικού χαρακτήρα της, δέχθηκε εν μέρει τα αιτήματα του ανακόπτοντος και ακύρωσε το εν λόγω κατασχετήριο, για τον λόγο ότι ο Δήμος Κεντρικού Ζαγορίου στερούνταν παθητικής νομιμοποιήσεως.
- 10 Η Επιτροπή άσκησε έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, υποστηρίζοντας, ιδίως, ότι το πρωτοβάθμιο δικαστήριο ερμήνευσε πεπλανημένα το δίκαιο της Ένωσης. Το θεσμικό όργανο φρονεί κατ' ουσίαν ότι το εν λόγω πρωτοβάθμιο δικαστήριο δεν είχε δικαιοδοσία να επιληφθεί της διαφοράς της κύριας δίκης, καθόσον η διαφορά αυτή, ως έχουσα διοικητικό χαρακτήρα, υπάγεται στη δικαιοδοσία των διοικητικών δικαστηρίων. Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης ότι η αναγκαστική εκτέλεση πρέπει να επισπευσθεί κατά του Δήμου Ζαγορίου.
- 11 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Εφετείο Αθηνών (Ελλάδα) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
 - «1) Ποιος ο χαρακτήρας των πράξεων της [Επιτροπής] κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων της εκ των κανονισμών 205[2]/88, 4253/88 και 4256/88 και συγκεκριμένα [είναι] οι πράξεις αυτές της Επιτροπής πράξεις δημοσίου δικαίου και γεννούν διοικητικές διαφορές ουσίας σε κάθε περίπτωση, ιδίως δε αν αντικείμενο της κατασχέσεως στα χέρια τρίτου από την [Επιτροπή] είναι ιδιωτική απαίτηση, ενώ η αρχική απαίτηση για την ικανοποίηση της οποίας επισπεύδεται η εκτέλεση προέρχεται από έννομη σχέση δημοσίου δικαίου η οποία γεννήθηκε από τις ως άνω πράξεις της [Επιτροπής] ή είναι πράξεις ιδιωτικού δικαίου και γεννούν ιδιωτικές διαφορές;
 - 2) Υπό την πρόβλεψη του άρθρου 299 ΣΛΕΕ ότι η αναγκαστική εκτέλεση των πράξεων της [Επιτροπής] που επιβάλλουν χρηματική υποχρέωση εις βάρος προσώπων, εκτός των κρατών μελών, διέπεται από τις διατάξεις της πολιτικής δικονομίας που ισχύει στο κράτος στην επικράτεια του οποίου επισπεύδεται η αναγκαστική εκτέλεση και υπό την πρόβλεψη του ίδιου άρθρου ότι ο έλεγχος της κανονικότητας των εκτελεστικών μέτρων ανήκει στην αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων, πώς καθορίζεται η δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων επί των διαφορών που γεννώνται από την εκτέλεση αυτή, όταν κατά το εθνικό δίκαιο οι διαφορές αυτές είναι διοικητικές διαφορές ουσίας, δηλαδή όταν η υποκείμενη σχέση είναι δημοσίου δικαίου;

- 3) Επί αναγκαστικής εκτέλεσεως πράξεων της [Επιτροπής] που εκδίδ[ον]ται κατ' εφαρμογή των κανονισμών 205[2]/88, 4253/88 και 4256/88 και επιβάλλουν χρηματική υποχρέωση σε βάρος προσώπου, εκτός των κρατών μελών, [κρίνεται] η παθητική νομιμοποίηση του υπόχρεου προσώπου με βάση το εθνικό ή με βάση το δίκαιο [της Ένωσης];
- 4) Όταν ο υπόχρεος για την εκπλήρωση χρηματικής υποχρέωσης απορρευούσης από πράξη της [Επιτροπής] εκδοθείσα κατ' εφαρμογή των κανονισμών 205[2]/88, 4253/88 και 4256/88 είναι κοινοτική επιχείρηση, η οποία εν συνεχεία διαλύθηκε, υπέχει ο Δήμος στον οποίο ανήκει η εν λόγω επιχείρηση υποχρέωση για την εκπλήρωση της εν λόγω χρηματικής υποχρέωσης προς την [Επιτροπή] σύμφωνα με τους ως άνω κανονισμούς;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου και του δευτέρου ερωτήματος

- 12 Με το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 299 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι βάσει του άρθρου αυτού καθορίζεται η επιλογή των εθνικών δικαστηρίων που έχουν δικαιοδοσία να επιληφθούν ενδίκων βοηθημάτων απομένων της αναγκαστικής εκτέλεσεως πράξεων της Επιτροπής οι οποίες επιβάλλουν, σε βάρος προσώπων εκτός των κρατών μελών, χρηματική υποχρέωση και οι οποίες αποτελούν εκτελεστό τίτλο σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο.
- 13 Συναφώς, από το γράμμα του άρθρου 299, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι οι πράξεις, μεταξύ άλλων, της Επιτροπής που επιβάλλουν χρηματική υποχρέωση εις βάρος προσώπων, εκτός των κρατών μελών, αποτελούν εκτελεστούς τίτλους.
- 14 Μολονότι στο άρθρο 299, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ διευκρινίζεται ότι η αναγκαστική εκτέλεση διέπεται από τις διατάξεις της πολιτικής δικονομίας που ισχύει στο κράτος μέλος εντός του οποίου επισπεύδεται, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η μνεία των διατάξεων της πολιτικής δικονομίας αφορά τις εθνικές διατάξεις που διέπουν την αναγκαστική εκτέλεση. Πράγματι, το άρθρο 299, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ προβλέπει ότι, κατόπιν της περιαφής του εκτελεστήριου τύπου, ο ενδιαφερόμενος επισπεύδει την αναγκαστική εκτέλεση κατά την εσωτερική νομοθεσία, ενώ το άρθρο 299, τέταρτο εδάφιο, ΣΛΕΕ προβλέπει ότι ο έλεγχος της κανονικότητας των μέτρων της αναγκαστικής εκτέλεσεως υπάγεται στη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων.
- 15 Τόσο από το γράμμα όσο και από τη δομή του άρθρου 299 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι το άρθρο αυτό δεν περιέχει ρητή διάταξη καθορίζουσα, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου, την επιλογή των εθνικών δικαστηρίων που έχουν δικαιοδοσία να επιληφθούν διαφορών απομένων της αναγκαστικής εκτέλεσεως πράξεων της Επιτροπής με τις οποίες επιβάλλεται χρηματική υποχρέωση και οι οποίες αποτελούν εκτελεστό τίτλο.
- 16 Ως εκ τούτου, απόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους, βάσει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας του, να προβαίνει στον καθορισμό αυτό και να ρυθμίζει τους δικονομικούς κανόνες που αφορούν ένδικα βοηθήματα αποσκοπούντα στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που παρέχονται στους πολίτες βάσει του δικαίου της Ένωσης. Ωστόσο, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η εφαρμογή του εθνικού δικαίου δεν πρέπει να θίγει την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης, κάτι το οποίο θα συνέβαινε αν η εφαρμογή αυτή καθιστούσε πρακτικώς αδύνατη την ανάκτηση πόρων που χορηγήθηκαν αντικανονικά. Το εθνικό δίκαιο πρέπει επίσης να εφαρμόζεται κατά τρόπο μη εισάγοντα διακρίσεις σε σχέση με διαδικασίες που αποσκοπούν στην επίλυση ομοειδών διαφορών εσωτερικού χαρακτήρα, τα δε εθνικά δικαστήρια πρέπει να ενεργούν εν προκειμένω με την ίδια επιμέλεια και κατά τρόπο που να μην καθιστά την ανάκτηση των οικείων ποσών δυσχερέστερη απ' ό,τι σε παρεμφερείς περιπτώσεις που αφορούν την

εφαρμογή αντίστοιχων εθνικών διατάξεων (βλ., σχετικώς, απόφαση της 13ης Μαρτίου 2008, Vereniging Nationaal Overlegorgaan Sociale Werkvoorziening κ.λπ., C-383/06 έως C-385/06, EU:C:2008:165, σκέψεις 48 και 50 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 17 Η Επιτροπή υποστηρίζει στις γραπτές παρατηρήσεις της ότι, κατά το δίκαιο της Ένωσης, επιβάλλεται τα δικαστήρια του ιδίου κλάδου να έχουν δικαιοδοσία να επιληφθούν τόσο των ενδίκων βοηθημάτων που αφορούν την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθεισών ενισχύσεων προερχομένων από εθνικούς πόρους όσο και εκείνων που αφορούν την ανάκτηση αχρεωστήτως καταβληθεισών ενισχύσεων προερχομένων από πόρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 18 Συναφώς, από τα προεκτεθέντα στη σκέψη 16 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι τα ένδικα βοηθήματα που άπτονται της αναγκαστικής εκτελέσεως των πράξεων εθνικής δημόσιας αρχής και τα ένδικα βοηθήματα που άπτονται της αναγκαστικής εκτελέσεως πράξεως θεσμικού οργάνου της Ένωσης, κατά το άρθρο 299 ΣΛΕΕ, πρέπει να τυγχάνουν της ίδιας αντιμετώπισεως.
- 19 Προς τούτο, πρέπει, αφενός, να προσδιορισθούν οι παρεμφερείς διαδικασίες και τα παρεμφερή ένδικα βοηθήματα και, αφετέρου, να καθορισθεί αν τα ένδικα βοηθήματα που άπτονται της αναγκαστικής εκτελέσεως πράξεως διαλαμβανομένης στο άρθρο 299 ΣΛΕΕ τυγχάνουν αντιμετώπισεως λιγότερο ευνοϊκής από ό,τι τα παρεμφερή ένδικα βοηθήματα που άπτονται της αναγκαστικής εκτελέσεως πράξεως εθνικής δημόσιας αρχής.
- 20 Όσον αφορά, πρώτον, τον παρεμφερή χαρακτήρα των ενδίκων βοηθημάτων, απόκειται στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει άμεση γνώση των εφαρμοστέων δικονομικών κανόνων, να διακριβώσει την ομοιότητα μεταξύ των οικείων ενδίκων βοηθημάτων με γνώμονα το αντικείμενο, την αιτία και τα ουσιώδη στοιχεία τους (απόφαση της 27ης Ιουνίου 2013, Agroconsulting-04, C-93/12, EU:C:2013:432, σκέψη 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 21 Όσον αφορά, δεύτερον, την παρόμοια αντιμετώπιση των ενδίκων βοηθημάτων, πρέπει να υπομνησθεί ότι κάθε περίπτωση στην οποία εγείρεται το ζήτημα αν εθνική δικονομική διάταξη που αφορά τα ασκούμενα βάσει του δικαίου της Ένωσης ένδικα βοηθήματα είναι λιγότερο ευνοϊκή από εκείνες που αφορούν παρόμοια ένδικα βοηθήματα του εσωτερικού δικαίου πρέπει να αναλύεται από το εθνικό δικαστήριο λαμβανομένων υπόψη της θέσεως που κατέχει η διάταξη αυτή στο σύνολο της διαδικασίας, της εξελίξεως της διαδικασίας και των ιδιαιτεροτήτων της ενώπιον διαφόρων εθνικών αρχών (απόφαση της 1ης Δεκεμβρίου 1998, Levez, C-326/96, EU:C:1998:577, σκέψη 44 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 22 Ως εκ τούτου, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εξετάζει αν οι δικονομικοί κανόνες που έχουν εφαρμογή επί των ενδίκων βοηθημάτων τα οποία άπτονται της αναγκαστικής εκτελέσεως πράξεως διαλαμβανομένης στο άρθρο 299 ΣΛΕΕ είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που έχουν εφαρμογή επί των ενδίκων βοηθημάτων που άπτονται της αναγκαστικής εκτελέσεως πράξεως εθνικής δημόσιας αρχής. Επομένως, το δίκαιο της Ένωσης θα παραβιαζόταν αν η εφαρμογή διαφορετικών κανόνων επί παρόμοιων διαφορών είχε ως αποτέλεσμα τη λιγότερο ευνοϊκή αντιμετώπιση των ενδίκων βοηθημάτων που άπτονται της αναγκαστικής εκτελέσεως πράξεως διαλαμβανομένης στο άρθρο 299 ΣΛΕΕ.
- 23 Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι δικονομικός κανόνας βάσει του οποίου παρόμοιες διαφορές θα εκδικάζονται από δικαστήρια διαφορετικού κλάδου, αναλόγως του αν οι διαφορές αυτές αφορούν το δίκαιο της Ένωσης ή το εθνικό δίκαιο, δεν αποτελεί κατ' ανάγκη δικονομική ρύθμιση δυνάμενη να χαρακτηριστεί ως δυσμενής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Vacszó και Vizsnyiczai, C-567/13, EU:C:2015:88, σκέψη 46).
- 24 Συναφώς, επιβάλλεται εν προκειμένω η διαπίστωση ότι, αφενός, δεν προβλήθηκε καμία αιτίαση περί του ότι τα ένδικα βοηθήματα που ασκούνται ιδίως ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων είναι λιγότερο ευνοϊκά για την Επιτροπή από ό,τι εκείνα που ασκούνται ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων και

ότι, αφετέρου, ουδέν σχετικό στοιχείο περιέχεται στη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο. Ως εκ τούτου, απόκειται στο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει αν υφίσταται ενδεχομένως παραβίαση, εν προκειμένω, της αρχής της ισοδυναμίας.

- 25 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο πρώτο και στο δεύτερο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 299 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι βάσει του άρθρου αυτού δεν καθορίζεται η επιλογή των εθνικών δικαστηρίων που έχουν δικαιοδοσία να επιληφθούν ενδίκων βοηθημάτων αποτόμων της αναγκαστικής εκτέλεσης πράξεων της Επιτροπής οι οποίες επιβάλλουν, σε βάρος προσώπων εκτός των κρατών μελών, χρηματική υποχρέωση που αποτελεί εκτελεστό τίτλο σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, δεδομένου ότι ο καθορισμός αυτός απόκειται στο εθνικό δίκαιο δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, υπό την επιφύλαξη ότι ο εν λόγω καθορισμός δεν θίγει την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης.
- 26 Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να καθορίσει αν οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες εφαρμόζονται επί των ενδίκων βοηθημάτων που άπτονται της αναγκαστικής εκτέλεσης των διαλαμβανομένων στο άρθρο 299 πράξεων κατά τρόπο μη ενέχοντα διακρίσεις σε σχέση με τις διαδικασίες για την επίλυση των ομοειδών διαφορών εσωτερικού χαρακτήρα και υπό όρους που δεν καθιστούν την ανάκτηση των σχετικών με τις πράξεις αυτές ποσών δυσχερέστερη από ό,τι σε παρεμφερείς περιπτώσεις που αφορούν την εφαρμογή αντίστοιχων εθνικών διατάξεων.

Επί του τρίτου και του τετάρτου ερωτήματος

- 27 Με το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 299 ΣΛΕΕ και οι κανονισμοί 2052/88, 4253/88 και 4256/88 έχουν την έννοια ότι καθορίζουν, υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα πρόσωπα σε βάρος των οποίων δύναται να επισπευσθεί η αναγκαστική εκτέλεση βάσει αποφάσεως της Επιτροπής περί επιστροφής των καταβληθέντων ποσών η οποία αποτελεί εκτελεστό τίτλο.
- 28 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, κατά το άρθρο 299, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, οι πράξεις του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Επιτροπής ή της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που επιβάλλουν χρηματική υποχρέωση εις βάρος προσώπων, εκτός των κρατών, αποτελούν εκτελεστούς τίτλους.
- 29 Από τη διάταξη αυτή συνάγεται ότι οι ως άνω πράξεις μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος των προσώπων κατά των οποίων στρέφονται, εκτός των κρατών.
- 30 Όσον αφορά τους εθνικούς κανόνες περί αναγκαστικής εκτέλεσης, από το δεύτερο και το τρίτο εδάφιο του ίδιου άρθρου 299 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι οι κανόνες αυτοί ρυθμίζουν τους όρους της αναγκαστικής εκτέλεσης και δεν καθορίζουν το πρόσωπο το οποίο δύναται να αφορά η εκτέλεση αυτή.
- 31 Ως εκ τούτου, ελλείψει κανόνων του δικαίου της Ένωσης που θα καθορίζουν ειδικώς τα εν λόγω πρόσωπα και θα καθιστούν δυνατό να καθορίζεται, μεταξύ άλλων, αν δύναται να επισπευδεται η αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος προσώπου διαφορετικού από τον αποδέκτη της αποφάσεως της Επιτροπής, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται να καθορίζει τα πρόσωπα σε βάρος των οποίων δύναται να επισπευδεται η αναγκαστική εκτέλεση, υπό την προϋπόθεση, πάντως, οι εθνικοί κανόνες να μην είναι δυσμενέστεροι εκείνων που διέπουν παρεμφερείς περιπτώσεις εμπίπτουσες στο πεδίο εφαρμογής του εσωτερικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας) και να μην καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχονται βάσει του δικαίου της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., σχετικώς, απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Baczó και Vizsnyiczai, C-567/13, EU:C:2015:88, σκέψεις 41 και 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 32 Επ' αυτής της βάσεως απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει τα ως άνω πρόσωπα, σε περίπτωση κατά την οποία έχει παύσει να υφίσταται το πρόσωπο το οποίο αφορούσε απόφαση επιβάλλουσα, σε βάρος του, χρηματική υποχρέωση.
- 33 Η Επιτροπή υποστηρίζει συναφώς ότι οι εφαρμοστέες εθνικές διατάξεις περί διαδοχής αποκλείουν εντελώς ή καθιστούν υπέρμετρα δυσχερή την εκτέλεση των αποφάσεων που εκδίδονται βάσει του άρθρου 299 ΣΛΕΕ σε σχέση με συγκεκριμένη κατηγορία οφειλετών της Ένωσης, καθιστούν δε, εν πάση περιπτώσει, δυσχερέστερη την ικανοποίηση των απαιτήσεων της Ένωσης απ' ό,τι εκείνη των αναλόγων απαιτήσεων του Ελληνικού Δημοσίου. Συγκεκριμένα, κατά την Επιτροπή, οι διατάξεις αυτές επιτρέπουν σε δημόσια αρχή η οποία ελέγχει εταιρία που έλαβε αχρεωστήτως ενίσχυση εκ μέρους της Ένωσης να θέσει υπό καθεστώς εκκαθάρισεως την εταιρία αυτή και, κατ' ουσίαν, να οικειοποιηθεί άπαντα τα στοιχεία του ενεργητικού της, περιλαμβανομένης της ενισχύσεως αυτής, διατηρώντας παράλληλα τη διακριτική ευχέρεια να αποποιηθεί τις οφειλές της εν λόγω εταιρίας. Ως εκ τούτου, κατά την Επιτροπή, στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο Δήμος Ζαγορίου υπεισήλθε στις οφειλές του Δήμου Κεντρικού Ζαγορίου προς το Ελληνικό Δημόσιο και τους οργανισμούς κοινωνικής ασφαλίσεως, όχι όμως και στις οφειλές προς την Ένωση.
- 34 Εντούτοις, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο δεν αφορούν τον σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης χαρακτήρα των διατάξεων του εθνικού δικαίου περί διαδοχής διαλυθείσας δημοτικής επιχειρήσεως. Κατά τα λοιπά, στην απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου δεν παρατίθεται το ισχύον νομικό πλαίσιο περί κανόνων διαδοχής στο εθνικό δίκαιο και δεν παρέχεται, επομένως, στο Δικαστήριο η δυνατότητα να συνδράμει το αιτούν δικαστήριο ως προς την επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του δευτέρου.
- 35 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο τρίτο και στο τέταρτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 299 ΣΛΕΕ και οι κανονισμοί 2052/88, 4253/88 και 4256/88 έχουν την έννοια ότι δεν καθορίζουν, υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα πρόσωπα σε βάρος των οποίων δύναται να επισπευσθεί η αναγκαστική εκτέλεση βάσει αποφάσεως της Επιτροπής περί επιστροφής των καταβληθέντων ποσών η οποία αποτελεί εκτελεστό τίτλο. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να καθορίσει τα πρόσωπα αυτά, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 36 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 299 ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι βάσει του άρθρου αυτού δεν καθορίζεται η επιλογή των εθνικών δικαστηρίων που έχουν δικαιοδοσία να επιληφθούν ενδίκων βοηθημάτων απομένων της αναγκαστικής εκτελέσεως πράξεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής οι οποίες επιβάλλουν, σε βάρος προσώπων εκτός των κρατών μελών, χρηματική υποχρέωση που αποτελεί εκτελεστό τίτλο, σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, δεδομένου ότι ο καθορισμός αυτός απόκειται στο εθνικό δίκαιο δυνάμει της αρχής της δικονομικής αυτονομίας, υπό την επιφύλαξη ότι ο εν λόγω καθορισμός δεν θίγει την εφαρμογή και την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης.

Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να καθορίσει αν οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες εφαρμόζονται επί των ενδίκων βοηθημάτων που άπτονται της αναγκαστικής εκτελέσεως των διαλαμβανομένων στο άρθρο 299 ΣΛΕΕ πράξεων κατά τρόπο μη ενέχοντα διακρίσεις

σε σχέση με τις διαδικασίες για την επίλυση των ομοειδών διαφορών εσωτερικού χαρακτήρα και υπό όρους που δεν καθιστούν την ανάκτηση των σχετικών με τις πράξεις αυτές ποσών δυσχερέστερη από ό,τι σε παρεμφερείς περιπτώσεις που αφορούν την εφαρμογή αντίστοιχων εθνικών διατάξεων.

- 2) Το άρθρο 299 ΣΛΕΕ, καθώς και ο κανονισμός (ΕΟΚ) 2052/88 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1988, για την αποστολή των διαρθρωτικών ταμείων, την αποτελεσματικότητά τους και τον συντονισμό των παρεμβάσεων τους μεταξύ τους, καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων, ο κανονισμός (ΕΟΚ) 4253/88 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1988, για τις διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού 2052/88 όσον αφορά τον συντονισμό των παρεμβάσεων των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων μεταξύ τους, καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των λοιπών υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων, και ο κανονισμός (ΕΟΚ) 4256/88 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1988, για διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 2052/88 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), τμήμα Προσανατολισμού, έχουν την έννοια ότι δεν καθορίζουν, υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, τα πρόσωπα σε βάρος των οποίων δύναται να επισπευσθεί η αναγκαστική εκτέλεση βάσει αποφάσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περί επιστροφής των καταβληθέντων ποσών η οποία αποτελεί εκτελεστό τίτλο.

Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να καθορίσει τα πρόσωπα αυτά, υπό την επιφύλαξη της τήρησεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.

Bay Larsen

Malenovský

Safjan

Šváby

Βηλαράς

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 9 Νοεμβρίου 2017.

Ο Γραμματέας
A. Calot Escobar

Ο Πρόεδρος του τρίτου τμήματος
L. Bay Larsen